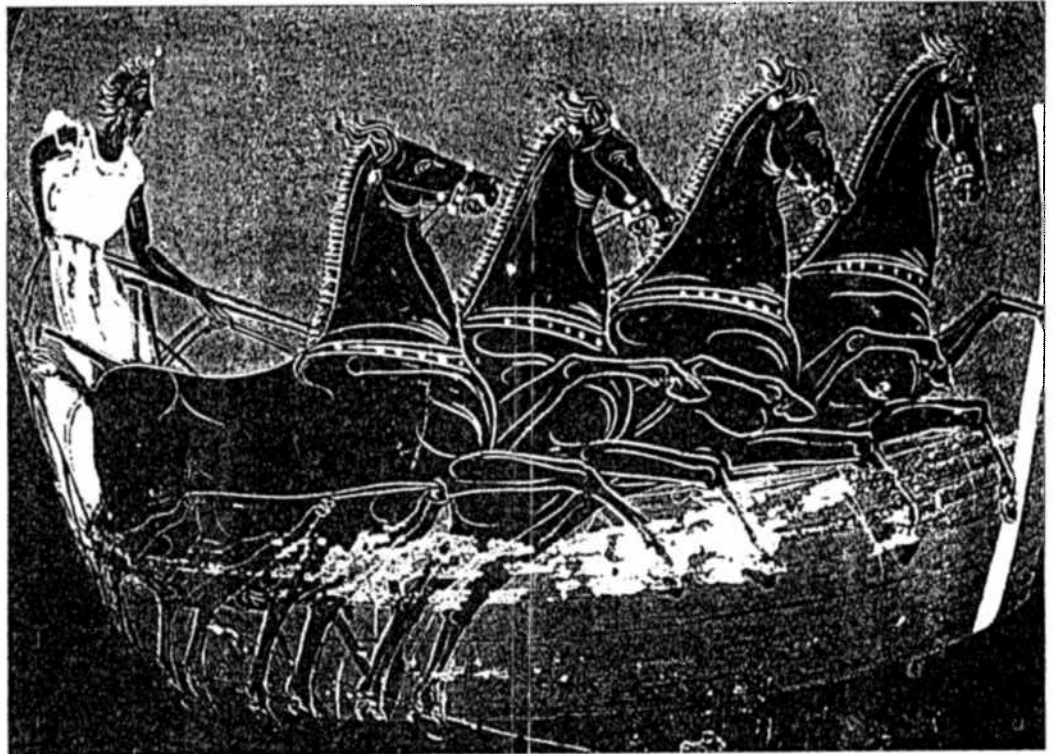

Η αθλητική αξία και

► *Παράσταση με φάση αρματοδρομίας ιεθρίων σε αγγιογραφία αμφορέα των τέλους του 5ου αι. π.Χ. Η αρματοδρομία ιεθρίων καθιερώθηκε στην 25η Ολυμπιάδα, 680 π.Χ. και πρώτος νικητής αναφέρεται από τον Πανσανία ο Θηβαίος Παγώνδας. Είναι το πιο δημοφιλές, αλλά και το πρώτο από τα πέντε αρματοδρομικά αγωνίσματα που εισάγονται σε Ολυμπιάδα. Απαιτούσε ενέδρους δαυάντες και γρήγορα αναδείχθηκε σε άθλημα ευρείας κλίσεως και πολιτικής διάστασης. Μάλιστα τη νίκη απολάμβανε ο ιδιοκτήτης και όχι ο ηνίοχος. Η συμμετοχή των Ήρωνων και των Λιστοίων, ιεθρίων των Συρακοσίων, όπως και άλλων ευφανών ανθρώπων από την αριστοκρατική τάξη, προκάλεσε αποδοκιμασίες. Κατηγορήθηκε ως αριστοκρατικό αγώνισμα, αφού για λόγους οικονομικούς εκπροσωπούσε μόνο από την ανώτερη τάξη. Χαρακτηριστικός είναι ο Ολυμπιακός λόγος του Λισία κατά τον ιεθρίων των Συρακοσίων Λιστοίου που εκφωγήθηκε στην 98η Ολυμπιάδα, 388 π.Χ., προκαλώντας ταραχές («Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαία Ελλάδα», Εκδοτική Αθηνών).*

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΓΟΥΓΑΚΗ

Δέκτορας Φιλοσοφίας Αθλητισμού
ΤΕΦΑΑ Πανεπιστημίου Αθηνών

Η ΝΙΚΗ στους Ολυμπιακούς και στους άλλους πανελλήνιους αγώνες αποτελεί για τη συνείδηση του αρχαίου κόσμου μια σημαντικότατη αξία, γι' αυτό και τυγχάνει της αναγνώρισης του συνόλου της κοινωνίας. Παρά τη γενική αποδοχή της αθλητικής αξίας, ωστόσο, εκφράστηκαν κατά τη διάρκεια της αρχαιότητας και κάποιες αρνητικές εκτιμήσεις εναντίον των αθλητών και των αγώνων, από ένα μικρό μέρος των αρχαίων Ελλήνων στοχαστών και συγγραφέων.

Πέρα από το μέτρο

Το μέτρο, το βάθος στο οποίο στηρίχτηκε ο κλασικός πολιτισμός, οδήγησε στη σωματική και στην ψυχική εναρμόνιση. Η σωματική άσκηση, όμως, ενίοτε ξεπερνούσε το μέτρο, χωρίς να συνοδεύεται δηλαδή κι από μια αντίστοιχη ψυχική καλλιέργεια. Ο ιδιαίτερος τρόπος της ζωής των

αθλητών εξάλλου, μερικές φορές προκαλούσε το δημόσιο αίσθημα, ενώ κι η απόδοση τιμών στους αθλητές έφτανε κάποτε σε όρια υπερβολής, με αποτέλεσμα να υπερτονίζεται η αξία της σωματικής ρώμης σε σύγκριση με τη σημασία της πνευματικής προσφοράς. Η υπέρμετρη αναγνώριση της αγωνιστικής νίκης λειτουργούσε ωστόσο, κάπως, και ως κίνητρο στη συνείδηση κάποιων αθλητών, για την υπερβολική ενασχόλησή τους με τον αθλητισμό, με στόχο την ανταλλαγή της αξίας σε όφελος, είτε αυτό αφορούσε σε πολιτικό, είτε σε οικονομικό, είτε σε κοινωνικό επίπεδο. Η έμμονη προσπάθεια για την κατάκτηση της νίκης οδήγησε, εξάλλου, τη ζωή κάποιων αθλητών σε μια μονομερεια, κι επομένως στην παρεμπόδιση της ανάπτυξης άλλων τομέων της προσωπικότητάς τους, με φυσικό αποτέλεσμα μιαν εμφανή δυσαρμονία.

Άμεσες και έμμεσες επικρίσεις

Οι αυτά τα προβλήματα απασχόλησαν έναν αριθμό των αρχαίων στοχαστών. Στον Ομηρο, στον οποίο οφεί-

λεται η αρχαιότερη στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία αναφορά αθλητικών αγώνων, υπάρχουν κάποιοι υπαινιγμοί για τη σημασία του μυαλού σε κάθε αθλητική προσπάθεια, όμως γενικά δεν διατυπώνεται κριτική κατά των αθλητών, αλλά αναδεικνύεται μια συμμετρία. Οι ομηρικοί αθλητές είναι οι «άριστοι», που επιδεικνύουν την «αρετή» τους, όπως ακριβώς θα έκαναν και στον πόλεμο, όπου θα πάλευαν μέχρι εσχάτων για την επικράτηση επί του αντιπάλου τους.

Μετά τον Ομηρο ο Τυρταίος υποστηρίζει πως εκείνο που καθιστά τον πολίτη ωφέλιμο στην πόλη είναι η πολεμική δεξιότητα, θεωρώντας ανώτερους τους πολεμικούς αθλητές, και την πολεμική ανδρεία τη μόνη δικαιώση της σωματικής άσκησης. Απαιτήσεις των απόψεων αυτών απαντώνται στον Σόλωνα, ενώ και ο Πίνδαρος εκφράζει στις ωδές του την ανώτερη αξία των πολεμικών αθλητών. Η διαφοροποίηση των αθλητών, σε πολεμικούς και μη, θα γίνει και από τον Πλάτωνα, αναγνωρίζοντας την προσφορά των φυλάκων της Πολιτείας του ως ανώτερη συγκριτικά με αυτήν των αθλητών, ενώ παρόμοιες απόψεις θα υποστηρίξουν ο Αριστοτέλης, ο Πλούταρχος, ο Παισανίας. Η πίστη στην

ανώτερη αξία των πολεμικών αθλητών βασίζεται στην ιδέα ότι ο περισσότερο ανδρείος μπορεί να είναι χρήσιμος κατά των εχθρών, καθώς η μαχητικότητα του αθλητή αποτελεί εγγύηση για τη σωτηρία της πόλης του.

Η απόδοση υπέρμετρης αξίας στην αθλητική προσφορά προκάλεσε τη δυσάρεσκεια του Ξενοφάνη, ο οποίος, θεωρώντας ως κριτήριο της αρετής το συμφέρον της πόλης και απορρίπτοντας την αθλητική προσφορά του ανθρώπου, ουσιαστικά εκτιμά τη σοφία ως τη μοναδική αρετή. Ο Ευριπίδης όχι μόνο ενστερνίζεται τις παραπάνω απόψεις, αλλά προβαίνει σε άμεση κατηγορία κατά των αθλητών, εκφράζοντας άμεση περιφρόνηση γι' αυτούς. Η επίκριση του Ευριπίδη, πως οι αθλητές δεν αξίζουν ούτε στη μάχη ούτε στην πολιτική, είναι ίσως άδικη, υποστηρίζεται ωστόσο κι από τον Σόλωνα. Ο Ισοκράτης αργότερα, αντιπαρθέτως εκ νέου το πρόβλημα της παροχής μεγάλων ομοιβών στους αθλητές, με την ανύπαρκτη αναγνώριση αυτών που καλλιέργησαν τις πνευματικές τους δυνάμεις για το γενικό καλό. Παρά την κριτική στάση του, ωστόσο ο ίδιος δεν παραλείπει να ευμνήσει τους πανελλήνιους αγώνες για τη βαθιά πολιτισμική επίδραση που

ους αρχαίους στοχαστές

ασκούσαν στη συνείδηση των Ελλήνων. Μεταξύ των απόψεων των Ξενοφάνη, Ευριπίδη και Ισοκράτη διαφαίνεται μια εσωτερική συνάφεια, καθώς κι οι τρεις συμφωνούν πως:

— Η απόδοση τιμών στους νικητές είναι υπερβολική

— Η σωματική ρώμη δεν προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο, και

— Η πνευματική εργασία και η φρόνηση είναι αξίες υψηλότερες και διαρκέστερες από την ανάπτυξη της σωματικής δύναμης.

Πεδίο αντιπαράθεσης

Τα δημόσια προνόμια των αθλητών και ιδίως η εξασφάλιση ισόβιας σίτισης στο Πρυτανείο, υπήρξαν ένα πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ κάποιων αρχαίων φιλοσόφων. Ο πλατωνικός Σωκράτης στην Απολογία του αξιώνει τη σίτισή του στο Πρυτανείο, υποστηρίζοντας πως αυτό αρμόζει στον πολίτη που διαθέτει άριστο ήθος και φροντίζει για την πνευματική και ηθική ευεξία της πόλης, πολύ περισσότερο από κάποιον που έτυχε να νικήσει στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Ο Διογένης καταφέρεται κατά των αθλητών, προσδίδοντας ένα άλλο περιεχόμενο στη σωφροσύνη. Αυτοί που, κατά τη γνώμη του, σωφρονίζουν τους ανθρώπους, είναι οι πόνοι και οι κόποι, με τους οποίους πρέπει να συναγωνίζεται ο άνθρωπος για να νικάει και για να προσκτάται ευτυχία κι αρετή. Τους αθλητές τους κατηγορεί ως αλαζόνες, κοιλιάδουλους και τεμπέληδες, τρώοντας εν γένει μια περιφρονητική στάση εναντίον τους. Οι χαρακτηριστικές απόψεις του Διογένη επαναλαμβάνονται από τον Επίκτητο, για τον οποίο προτεραιότητα έχει η ηθική της καθημερινής ζωής. Ο Γαλνός επίσης, ενισχύοντας τις απόψεις που είχε εκφράσει ο Ευριπίδης, θεωρεί τους αθλητές ακατάλληλους για κάθε προσφορά.

Προσωπικές επιδιώξεις

Κριτική ασκήθηκε και στον τομέα της πολιτικής εκμετάλλευσης της νίκης, με αφορμή τις αντιπαλότητες ανάμεσα στις πόλεις-κράτη για τον έλεγχο των αγώνων. Αλλά και οι προσωπικές επιδιώξεις των αθλητών είναι ένα φαινόμενο που λειτουργεί χωρίς διακρίση κοινωνικής τάξης. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Αθηναίου Ολυμπιονίκη Κύλωνα, η ακραία φιλοδοξία του οποίου οδήγησε στο Κυκλώνειον άγος, ενώ ως μέσον για την προώθηση των πολιτικών του φιλοδοξιών αξιοποίησε κι ο Αλκιβιάδης τη νίκη του στην ιπποδρομία. Ευγενείς, βασιλείς και τύραννοι έδειξαν εξαιρετικό ενδιαφέρον

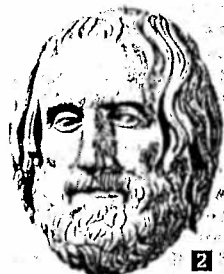
για την ολυμπιακή νίκη, μέσω της οποίας επιδιώκουν την επιβολή και την προβολή τους. Από τις πλέον γνωστές είναι η περίπτωση του Ιέρωνα, τυράννου των Συρακουσών, που έλαβε μέρος στον αγώνα αρματοδρομίας της Ολυμπίας, προκαλώντας με την πολυτελή σκηνή του τις αντιδράσεις του Θεμιστοκλή, υποστηρίζει ο Πλούταρχος. Επίσης, του Διονύσιου, μεταγενέστερου τυράννου των Συρακουσών, ο οποίος συμμετείχε στην ολυμπιακή αρματοδρομία προβαίνοντας παράλληλα σε μια επίδειξη ισχύος για την οποία αντιδρά ο Λυσίας, ενώ κατηγορείται και για ληστρική επιδρομή στα ιερά της Ολυμπίας, υποστηρίζει ο Διλιανός. Η συμμετοχή όλων αυτών αποτέλεσε κι ένα απ' τα ισχυρά ερείσματα για την κατηγορία πως οι αγώνες απευθύνονταν στις ανώτερες κοινωνικά τάξεις, καθώς οι νίκες στην αρματοδρομία επιτυγχάνονταν κυρίως με την εκπροώθηση των ευγενών στους αγώνες από τους πνιόχους τους, αφού οι ίδιοι είχαν την οικονομική δυνατότητα της εκτροφής των ίππων. Αυτός ήταν ο ένας από τους λόγους για τους οποίους οι αγώνες κατηγορήθηκαν ως «αριστοκρατικοί». Ο άλλος ήταν το γεγονός πως μόνο οι εύποροι είχαν καιρό για γυμναστικά άσκηση. Κι ένας ακόμη λόγος ήταν επειδή οι συγκεντρώσεις των αθλητικών πανηγύρων προσείλκυαν πλήθη εμπόρων και μεταπρατών. Η δημοτικότητα όμως των αγώνων και η αήγητη την οποία διατήρησαν, δεν μπορεί να εξηγηθούν παρά μόνο με την κατάκτηση ενός χαρακτήρα ευρύτερου του αστικού.

Χρηματισμός

Ιδιαίτερη θέση στις επικρίσεις κατέχει και ο χρηματισμός των αθλητών, στον οποίο συνέβαλε και η επιδίωξη των πόλεων, με προσφορές και δωροδοκίες, να εξασφαλίσουν όσο το δυνατόν περισσότερες αθλητικές επιτυχίες. Η εξαγορά της νίκης, στενά συνυφασμένη με τη μεγάλη επιθυμία του πλούτου και της μεγάλης ζωής, αντιμετωπίζεται πάντως με τιμωρίες και ηθική κατακραυγή. Ο Γαλνός, καταγγέλλοντας τον πλουτισμό των αθλητών, υπενθυμίζει τις απόψεις του Αριστοτέλη, πως ο προσπορισμός χρημάτων από το σώμα κι από την ομορφιά είναι ηθικά βάνουσος. Ο Φιλόστρατος αντιμετωπίζει την αγοραπωλησία της νίκης ως «ιεροσυλία», επιβεβαιώνοντας πως η φιλοχρηματία των αθλητών αποτέλεσε έναν από τους παράγοντες που συνετέλεσαν στην παρακμή των αγώνων. Με τα χρήματά ωστόσο τα οποία προήλθαν από τα επιβληθέντα πρόστιμα σε

1

2

3

4

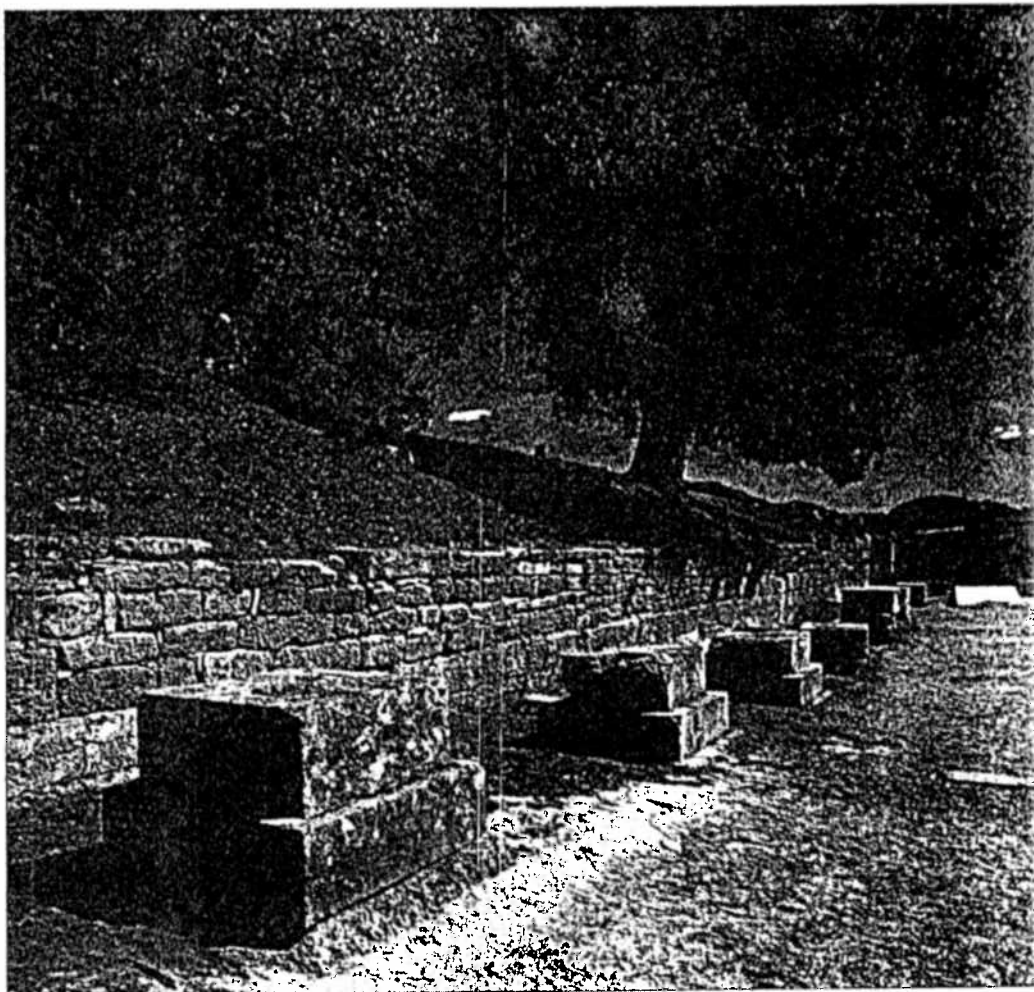
5

6

Σωκράτης (1), Ευριπίδης (2), Πλάτωνος (3), Αριστοτέλης (4), Ισοκράτης (5), Διογένης (6), μερικοί από τη μεγάλη γορεία των αρχαίων στοχαστών που διαιώνισαν κρίσεις ή και επικρίσεις πάνω στον αθλητισμό και, κυρίως, τους ίδιους τους αθλητές. Ως πλέον περιφρονητικός απέναντι στους αθλητές εμφανίζεται βέβαια ο Διογένης. Ωστόσο, δεν παρουσιάζονται καθολικά απορριπτικοί στον αθλητισμό. Με ατομικά σχόλια ή μομφές σιηλευτών την υποίμηση, κάποιε και τη βεβήλωση των ηθικών αξιών. Με άλλα λόγια, ασκούν περισσότερο από σήμερα ατομικό έλεγχο σε μονομέρειες και αναίδεις παρεκτροπές (Διογώρτα του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών).

► **Ολυμπία.** Ο δρόμος που οδηγούσε από την Άλι στο στάδιο, με την είσοδο, την «Κρήνη», στο βάθος. Κατά μήκος του δρόμου διακρίνονται οι βάσεις πάνω στις οποίες υψώθηκαν χάλκινα αγάλματα – οι λεγόμενες Ζάντες – και σκευασμένα από ια πρόοιμα που επιβάλλονταν σε αθλητές που επιχιρούσαν να αποκηύουν τον τίτλο του Ολυμπιονίκη με μέσα αθέμιτα, ιδίως χρηματικά. Οι 6 πρώτοι ανδριάντες έγιναν το 388 π.Χ.. 98η Ολυμπιάδα, όταν ο Θεσσαλός Εύκωλος, νικητής της πυγμής, αποκαλείται πως δωροδόκησε τους αντιπάλους του στο άθλημα και τιμωρήθηκαν όλοι με χρηματικό πρόστιμο. «Είναι επικληκτικό να τιμωρούν άνθρωποι που να μη σέβονται καθόλου τον Θεό της Ολυμπίας και να δέχονται ή να δίνουν δώρα για τους αγώνες», σχολιάζει ο Πανσανίας στην εκτενή αναφορά του στα Ηλιακά, για τους χάλκινους Ζάντες. Τη συντιδημή έλλειψη ήθους, την παραβίαση δηλαδή των κανόνων, φαινόμενο γνωστό έως σήμερα, αποδοκιμάζουν οι νεοισοδοί από τους αρχαίους στοχαστές και συγγραφείς (Ξένη Αραπογιάννη, «Ολυμπία, η κοιλίδα των Ολυμπιακών Αγώνων», εκδ. «Μίλιος» - φωτο: Πάνης Πανέλος).

αθλητές που παρέβησαν τους κανονισμούς των αγώνων, θα κατασκευαστούν τα περίφημα χάλκινα αγάλματα του Δία, οι «Ζάντες», όπου θα δίνεται ο ιερός όρκος των αθλητών. Οι περιπτώσεις πάντως χρηματισμού ήταν ελάχιστες, εν συγκρίσει προς τον αριθμό των Ολυμπιάδων που πραγματοποιήθηκαν, ενώ αντιθέτως φαίνεται μια αν ακλόνητη πίστη στο θεσμό των αγώνων και στις ηθικές αξίες της νίκης.

Υπεράθληση

Ενας άλλος τομέας που κατακρίθηκε είναι η υπερβολή στην εκγύμναση των αθλητών, η οποία όχι μόνον δεν ωφελεί αλλά αντιθέτως θεωρείται κι επικίνδυνη για τη σωματική υγεία. Ο Σωκράτης αποδοκιμάζοντας τον «υπέρμετρον» σωματικό κόπο, αντιτάσσεται στη μονομέρεια που αποκοτούν οι αθλητές με την εξειδίκευση στα αγωνίσματα, κι ως άσκηση που γυμνάζει ομοίμορφα όλο το σώμα προτείνει το χορό. Ο Ιπποκράτης τέσσεται κατά της υπέρμετρης σωματικής προσπάθειας κι υπέρ της συμμετρίας. Αλλά κι ο Πλάτων κι ο Αριστοτέλης θα στηλιτεύσουν τη μονοδιάστατη σωματική άσκηση των

αθλητών, υποστηρίζοντας το ιδεώδες της καλοκαγαθίας, την αναγκαϊότητα δηλαδή της εναρμονισμένης ψυχικής και σωματικής καλλιέργειας. Ο Πλάτων, ασκώντας κριτική στους αθλητές που επιδιώκουν ν' αναδειχτούν νικητές στην Ολυμπία ή τους Δελφούς, επειδή αυτή η προσπάθεια δεν θα τους επιτρέψει να ασχοληθούν με άλλα έργα, διδάσκει ότι η αποκλειστική ενασχόληση με τη γυμναστική προάγει την αγριότητα κι τη σκληρότητα πολύ πέραν του ορίου της ανδρείας. Η αξία της απλότητας στη σωματική άσκηση θα υποστηριχτεί και από τον Γαλνόν, που καταγγέλλει απερίφραστα τους αθλητές επειδή ζουν κοπιάζοντας υπερβολικά, οδηγώντας σε μονομέρεια την καθημερινή διαβίωσή τους, ενώ ως ασφαλιστική δικλίδα της συμμετρικής άσκησης προβάλλεται η έννοια του μέτρου.

Η μονοδιάστατη σωματική άσκηση θεωρήθηκε και ως εκφραστής της ζωώδους πλευράς της ανθρώπινης φύσης, γι' αυτό και μεμονωμένοι συγγραφείς προβαίνουν σε συσχετισμούς των αθλητών με τα ζώα, διατυπώνοντας μια ειρωνική διάθεση. Ο

Διογένης δεν θεωρεί τις φυσικές ικανότητες των αθλητών πιο αξιοσημείωτες από αυτές των ζώων, και υποστηρίζει πως οι αθλητές έχουν λιγότερη ψυχή κι από τους χοίρους. Με την ψυχή των αθλητών τα βάζει και ο Γαλνόν, θεωρώντας την οβησμένη και το ίδιο ανόητη με τα άλογα ζώα. Ο ίδιος πιστεύει πως η ζωή των αθλητών μοιάζει με αυτήν των γου-

Η έλλειψη καλλιέργειας, η υπερβολική εκγύμναση και ο χρηματισμός είναι μεταξύ αυτών που επικρίνονται

ρουινών, εκτός από το ότι εκείνα δεν κοπιάζουν υπερβολικά κι ούτε τρώνε με το ζόρι. Κι ο Λουκιανός, που παρομοιάζει τους αθλητές με κριάρια και χοίρους, επισημαίνει πως τίποτε – ούτε οι ικανότητες του σώματος, ακόμα κι αν είναι ξεχωριστές – δεν έχει διάρκεια αιώνια, αμφισβητώντας το εφήμερο κυνήγι της σωματικής δύναμης και της αθλητικής επιτυχίας.

Βιαιότητα και διαιτολόγιο

Επιφυλάξεις διατυπώθηκαν και γ κάποιες μορφές «βίας» στα αρχαία αθλήματα, κυρίως στα σκληρά αγωνίσματα της πάλης, πυγμής και πγκρατίου, που όμως έχει εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα απ' αυτόν οποίος εννοείται με τους όρους τ σύγχρονους βίας στον αθλητισμό.

Βιαιότητα στα αγωνίσματα κατά την αρχαιότητα δε αποτελεί το ακατέργαστο υκό μιας «πρωτόγονης» κοινωνίας, ούτε την αδιέξοδη αντίγεια μιας «πολιτισμένης» κοινωνίας, αλλά είναι το φυσικό συστατικό του έντονου αγωνισμού των ελληνικών ιλεων, ο οποίος αναδεικνύει την αθλητική νίκη σε πολύ

μο ότιλο υπεροχής και αυτοπροστίσας. Το πρωικό ιδεώδες, που κυριχεί στην Ιλιάδα, βρίσκει εκφραση και στην κλασική περίοδο, όπου ο σος ασκείται σωματικά στοχεύοντας να αποβεί ωφέλιμος και σε ο θήκες ειρήνης αλλά και σε περίπτωση πολέμου, υποστηρίζει ο Σόλ εξηγώντας τον σκοπό της υπερβικής άσκησης των νέων. Η αντίληψη αυτή απηχεί τις ανάγκες μιας περ

▲ Αίο παγκρατιώτες σε λαβή, όπως απεικονίζεται σε τριπρόσροφη κέλικα τον 5^ο π.Χ. αι. Σε διοικητή θέση ο δεξιός από την εφαιρμοζόμενη λαβή, προσπαθεί να εξορίσει το μάτι τον αντίπαλο τον, πράγμα που αναγνωρίζουν αερογρά, ο επιβλήτων δεξιά γυμνασιούς ετοιμάζεται να τον χτυπήσει με τη ράβδο, επανυφέρωντας σε τάξη τον αγώνα. Στα βαρέα αγωνίσματα η πάλη, η πυγμαχία και το παγκράτιο, τα οποία εισάγονται διαδοχικά στην 18η Ολυμπιάδα, 708 π.Χ. το πρώτο, στην 23η, 688 π.Χ. το δεύτερο, στην 33η, 648 π.Χ. είναι τα αθλήματα που συγκεντρώνουν τις περισσότερες επιτυχίες των αρχαίων συγγραφέων. Ορισμένοι μάλιστα τα σηλιεύουν έως το σημείο της πλήρους απόρριψης. Για το πιο σκληρό, το παγκράτιο που είναι συνδυασμός των δύο άλλων, χαρακτηριστικό είναι το περιστατικό που μνημονεύει ο Πλούταρχος, όταν ο Αλκιβιάδης δάγκωσε τον αντίπαλό του κατά τη διάρκεια αγώνα παγκρατίου σε γυμναστήριο της Αθήνας. Στην κατηγορία των ουναθλητή των ότι δαγκώνει σαν γυναικία, ο Αλκιβιάδης, ο οποίος είχε ασκηθεί στη Σιάρινη όπου επιτηρόταν και το δάγκωμα, απάντησε: «όχι όπως οι γυναίκες, αλλά όπως ο λέων».

όπου όπου οι πόλεμοι αποτελούσαν τη σχεδόν καθημερινή σκληρή δοκιμασία της αντοχής των πόλεων-κρατών.

Έντονη είναι τέλος και η αμφισβήτηση που αφορά στη διαίτα των αθλητών, καθώς αυτή θεωρείται υπερβολική και καταναγκαστική. Ο Ιπποκράτης υποστηρίζει τον συνδυασμό της διατροφής με τη γυμναστική, ασσόμενος υπέρ της συμμετρικής ιχέσης των δύο. Ο Πλάτων, θεωρώντας τη διαίτα των αθλητών ακατάλληλη για την υγεία, προτείνει για τους πολεμικούς αθλητές μια διατροφική «ιατροφία». Ο ίδιος θέτει ως όριο την ιπιθυμία να φάει κανείς μέχρι τον σπείου που να είναι υγιής, έχοντας και ο σώμα του σε καλή κατάσταση. Ο Ευριπίδης, ο Φιλόστρατος, ο Αθηνάϊος, κατηγορούν την υπερβολή στη ιατροφία, ενώ από τον Αριστοφάνη ροέρεται η φράση «τρώει σαν παπιστής». Ο Γαληνός επισημαίνει πως ο διατολόγιο των αθλητών, κυρίως της πάλης, οδηγεί στην παχυσαρκία δημιουργώντας προβλήματα υγείας, αι επικαλείται τον Ιπποκράτη για την αποφυγή της πολυφαγίας και τη ιατροφία με μέτρο.

Χαρακτήρα πολιτικό και κοινωνικό

νικά στην αρνητική κριτική, που κίξει σταδιακά από τον 7ο π.Χ. αιώνα και αυξάνεται με την πάροδο του χρόνου όλο και περισσότερο, παραρρείται μια χρονική σύνδεσή της μες γενικότερες εξελίξεις της αρχαίας κωνωνίας. Ήδη στα τέλη του 6ου π.Χ. ώνα, με τον Ξενοφάνη, η κριτική τὰ του αθλητισμού για πρώτη φοι προσλαμβάνει πολιτικό και κοινω-

νικό χαρακτήρα. Από τον 5^ο π.Χ. αιώνα που παρατηρούνται αλλαγές στο πνεύμα των αγώνων και, κυρίως, στον θρησκευτικό χαρακτήρα τους, πολλοί εκφράζουν την αποδοκιμασία τους για τη μονόπλευρη και ιδιοτελή- άσκηση των αθλητών. Όσο πλησιάζουμε προς την «παρακμή» των αγώνων οι εκκλήσεις για τήρηση του μέτρου στην άσκηση των νέων διαρκώς πληθαίνουν, χωρίς όλες αυτές οι διαμαρτυρίες ωστόσο να κατορθώσουν να αναχαιτίσουν τον σταθερά επερχόμενο εκφυλισμό των αγώνων.

Η επικριτική στάση δεν απορρέει από μια έχθρα κατά του ίδιου του αθλητισμού, αφού μερικοί από τους διανοητές, όπως ο Ευριπίδης κι ο Πλάτων, έλαβαν οι ίδιοι τη γυμναστική αγωγή που απαιτούσε η εποχή τους. Οι κατηγορίες αφορούν κυρίως σε μια ομάδα «πρωταθλητών» που επιδίδονται με κάποια εμμονή στη σωματική άσκηση, έχοντας ως μοναδικό στόχο την «αξιοποίηση» της νίκης προς ίδιον όφελος. Τελικά ασκείται κριτική πάνω σ' έναν ορισμένο τύπο αθλητών, για τους οποίους όμως δεν ευθύνεται ο ίδιος ο αθλητισμός. Τα επικριτικά σχόλια αποτελούν, εν τέλει, στερεότυπα –και μάλιστα μεμονωμένα– που δεν άσκησαν αποτελεσματική παρέμβαση στην κοινωνία και δεν προκάλεσαν μια τρώση στην αίγλη του θεσμού, ο οποίος δεν φαίνεται να ηττώθηκε. Η αρνητική κριτική εν τέλει επιβεβαιώνει εκ του αντιθέτου το ιδεώδες του «καλού και αγαθού» πολίτη, ο οποίος, εναρμονίζοντας τις ανάγκες του πνεύματος και του σώματός του σε μια σύνθεση, προσδίδει αξία στα συστατικά της μέρη. Έτσι ταυτόχρονα επιβεβαιώνεται και η αξία του «μέτρου», στην οποία

βασίστηκε ολόκληρο το κλασικό οικοδόμημα και αναδείχτηκε ως αξία διαχρονική.

Βιβλιογραφία (επιλογή)

HÖNLE A., «*Olympia in der Politik der griechischen Staatenwelt*», Tübingen 1968.

BENGTSSON A., «*Agonistik und Politik im alten Griechenland*», München 1974.

FORBES C.A., «*Crime and Punishment in Greek Athletics*», London 1930.

FORBES C.A., «*Ancient Athletic Guilds*», London 1931.

FORBES C.A., «*Accident and Fatalities in Greek Athletics*», *Classical Studies*, Univ. Illinois, (1943) 50-59.

GOEHLER J., «*Olympioniken als Krieger und Politiker zur sozialen Stellung der Olympia Sieger im Altertum*», *Die Leibeserziehung*, 19 (1970) 190-195.

MATZ D., «*The Development of Professionalism in Greek Athletics*», London 1978.

PLEKET H.W., «*Some Aspects of the Athletic Guilds*», London 1973.

POLIAKOFF M., «*Combat Sports in the ancient world. Competition, violence and culture*», London 1982.

POLIAKOFF M., «*Deaths in the Pan-Hellenic games: Addenda et corrigenda*», *American Journal of Philology*, 3 (1986) 400-402.

YOUNG D., «*The Olympic myth of Greek amateur athletics*», Chicago 1984.

ZELJIN K.K., «*Olympioniken und Tyrannen*», Berlin 1962.

▲ Ο Ιπποκράτης σε ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής τον 4ο π.Χ. αι. Η μυθική ανθενία της ιατρικής στην αρχιαιότητα, διατυπώνεται αρνητικές κρίσεις για την υπερβολική εκγύμναση και το ακολουθούμενο διατολόγιο σε ορισμένα αθλήματα («Ιστορία των Ελληνικού Έθνους», Εκδοτική Αθηνών).